
Список використаних джерел:

1. Бакало О., Царик Л., Царик П. Трансформація геоecологічних процесів басейну річки Джури. Монографія. Видання друге, доповнене і перероблене. Тернопіль: ТНПУ, 2025. 180 с.
2. Царик Л., Царик В. Білобожницька територіальна громада: особливості просторової організації та землекористування. *Вісник Тернопільського відділу УГТ*, 2022, С 8-12
3. Царик Л., Царик В. Річки Тернопілля. Мальовничий і проблемний Джури (географічний нарис) *Вісник Тернопільського відділу УГТ*. 2017. №1. С. 85-90.
4. Царик Л., Царик П., Кузик І., Царик В. Природокористування та охорона природи у басейнах малих річок: монографія (видання друге доповнене і перероблене). За ред. проф. Царика Л.П. Тернопіль: СМП «Тайп», 2021, 162 с.
5. Царик Л.П., Царик П.Л. Про екостан верхньої течії річки Джури і перспективу створення заповідних об'єктів. Подільські читання-2023: комунікаційні стратегії для реалізації геоecологічних ініціатив та проєктів: матеріали міжнародної наук.-практ. конф. присвяченої 30-річчю першого набору на спеціальність «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» у Тернопільському національному педагогічному університеті ім. В. Гнатюка (2-3 листопад 2023 р.). За ред. проф. Л.П. Царика. Тернопіль: ТНПУ, 2023. С. 50-53.
6. Царик Л., Царик П., Царик В. Емісія парникових газів басейновими системами малих річок Західного Поділля. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Подільські читання» Кам.-Под. ун-тет, 2022. С. 12-16
7. https://ecology.te.gov.ua/media/uploads/bilobozhnytska_gromada_15.02.2023.pdf

Summary:

Liubomyr TSARYK, Volodymyr TSARYK. GEOECOLOGICAL PROBLEMS OF NATURAL RESOURCE USE AND NATURE CONSERVATION IN THE BILOBOZHNYTSA RURAL TERRITORIAL COMMUNITY

Measures to optimize land use and greenhouse gas emissions are considered against the backdrop of geo-ecological problems. Existing territories and protected areas are analyzed, and the prospects for the formation of new community protected areas within the upper reaches of the Dzhuryn river basin are justified in order to optimize the structure of land use and preserve existing biodiversity.

Key words: *land use optimization, greenhouse gas emissions, promising protected areas.*

УДК 630.6 (477.84)

ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО ЛІСОКОРИСТУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЧОРТКІВСЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Ігор КУЗИК, Ігор ЧЕБОЛДА

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

В ході проведеного дослідження встановлено, що лісові ресурси Чортківського району представлені насадженнями граба звичайного, дуба звичайного і ясена звичайно із високими класами бонітету та повнотою 0,7-0,9. В районі переважають (49%) ліси першої групи, ліси другої групи займають близько 48% і чагарники – 3%. Найбільші площі лісів зосереджені у Монастирській, Борцівській, Бучацькій, Гримаїлівській і Заліщицькій територіальних громадах. Показник лісобезпеченості населення району становить 0,26 га/особу.

Ключові слова: *лісові ресурси, Чортківський район, територіальні громади.*

У структурі землекористування Чортківського району ліси займають 17%, що є одним із найвищих показників серед адміністративних районів Тернопільщини. У районі зосереджено 84,73 тис. га лісів, з яких ліси I групи – 39 950 га, ліси II групи – 39 190 га і чагарники – 2575 га (рис. 1).

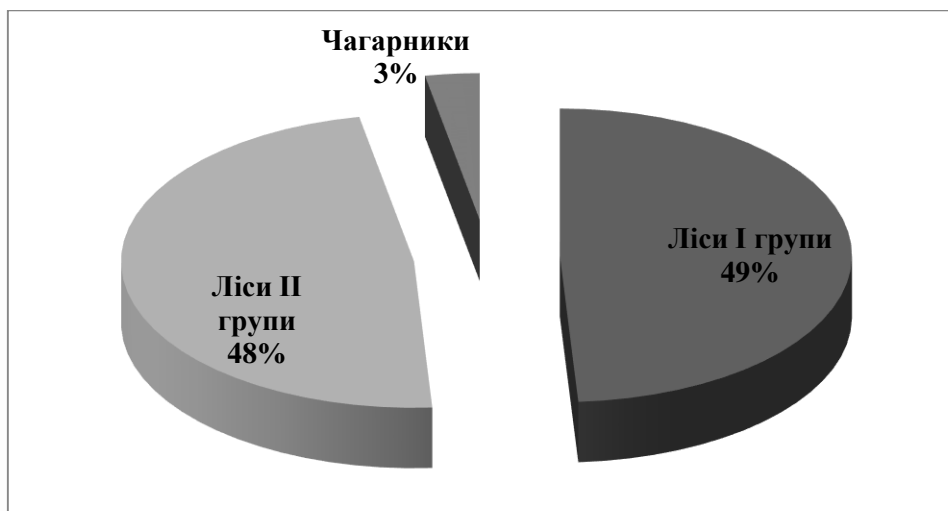

Рис. 1. Розподіл лісів Чортківського району за групами

Найбільші площі лісовкритих земель мають Монастириська, Борщівська, Бучацька, Заліщицька і Гримайлівська територіальні громади (табл. 1). Частка лісовкритих земель у структурі земельних угідь Коропецької громади становить – 30%, що є найвищим показником у Чортківському районі, у Копичинецькій і Золотопотіцькій громадах лісистість складає 29%, у Чортківській громаді – 27%, у Монастириській – 26% і у Борщівській і Заводській ТГ – 20%.

Таблиця 1

Площі лісових земель територіальних громад Чортківського району, га

Адміністративна одиниця	Загальна площа лісів	Землі вкриті лісовою рослинністю	Землі не вкриті лісовою рослин.	Інші лісові землі
Бучацька	7373,6	6880,3	56,0	354,3
Монастириська	12146,6	11678,6	84,0	52,0
Борщівська	8123,0	7719,2	11,8	100,0
Заліщицька	5502,0	4978,8	77,0	96,0
Хоростківська	546,0	510,0	2,0	8,2
Копичинецька	4937,5	4928,6	19,1	53,0
Чортківська	4154,7	3951,5	93,6	51,0
Товстенська	4405,0	4224,4	72,0	100,0
Гримайлівська	5983,6	5827,0	3,0	91,4
Гусятинська	4275,0	4248,0	13,0	69,3
Мельнице-Подільська	3345,8	3232,5	8,0	4,1
Скала-Подільська	3211,6	2147,3	21,0	26,5
Золотопотіцька	4722,0	4532,0	38,0	190,2
Заводська	1798,0	1733,0	10,6	34,7
Коропецька	2614,8	2484,0	24,0	94,7
Білобожницька	2440,0	2406,2	51,5	78,6
Нагірянська	1943,7	1883,2	17,5	12,6
Васильковецька	1571,5	1409,3	9,2	25,0
Колиндянська	1858,0	1816,6	6,0	21,0
Трибухівська	647,6	578,0	2,0	45,4
Більче-Золотецька	1855,0	1743,5	20,0	17,0
Іване-Пустенська	1275,0	1158,0	4,0	1,0
Чортківський район	84 730	80 070,0	643,3	1526,0

Таким чином, проведений аналіз лісистості територіальних громад Чортківського району, показав такі особливості:

➤ в межах районує п'ять територіальних громад (Коропецька, Копичинецька, Золотопотіцька, Чортківська і Монастириська) характеризується оптимальною часткою лісовкритих земель (23,1-40%);

➤ у восьми громадах (Борщівська, Заводська, Більче-Золотецька, Гримайлівська, Гусятинська, Скала-Подільська, Іване-Пустинська і Заліщицька) частка лісовкритих земель є відносно оптимальна (15,1-23%);

➤ сім громад (Бучацька, Мельнице-Подільська, Товстенська, Колиндянська, Нагірянська, Білобожницька і Васильковецька) характеризуються несприятливою часткою лісовкритих земель (5-15%);

➤ дві громади в районі (Трибухівська і Хоростківська) характеризуються вкрай несприятливу лісистістю (частка лісовкритих земель становить менше 5%).

Забезпеченість населення лісовими ресурсами у розрізі громад Чортківського району є найвищою у Монастириській і Гримайлівській громадах (0,63 га/особу), найнижчим цей показник є для Чортківської (0,11 га/особу) і Хоростківської (0,04 га/особу) громад (табл. 2). В середньому по району лісозабезпеченість населення становить 0,26 га/особу.

Таблиця 2

Забезпеченість населення лісовими ресурсами у розрізі територіальних громад Чортківського району

Адміністративна одиниця	Площа лісів, га	Кількість населення, осіб	Лісозабезпеченість, га/особу
Бучацька	7373,6	37 886	0,19
Монастириська	12146,6	19 357	0,63
Борщівська	8123,0	29 146	0,28
Заліщицька	5502,0	26 995	0,20
Хоростківська	546,0	13 695	0,04
Копичинецька	4937,5	13 150	0,37
Чортківська	4154,7	36 633	0,11
Товстенська	4405,0	18 343	0,24
Гримайлівська	5983,6	9490	0,63
Гусятинська	4275,0	15 576	0,27
Мельнице-Подільська	3345,8	16 551	0,20
Скала-Подільська	3211,6	10 240	0,31
Золотопотіцька	4722,0	15 172	0,31
Заводська	1798,0	6852	0,26
Коропецька	2614,8	6006	0,43
Білобожницька	2440,0	10 818	0,23
Нагірянська	1943,7	8613	0,23
Васильковецька	1571,5	8070	0,19
Колиндянська	1858,0	6593	0,28
Трибухівська	647,6	8750	0,07
Більче-Золотецька	1855,0	3982	0,46
Іване-Пустинська	1275,0	4832	0,26
Чортківський район	84 730	326 750	0,26

У Чортківському районі 36 677 га лісі належать до природоохоронної категорії, 23 522 га – до експлуатаційної. Найбільше природоохоронних лісів зосереджено у Гримайлівській (5940 га), Копичинецькій (4897 га), Гусятинській (3969 га) та Борщівській (3180 га) територіальних громадах. Також багато природоохоронних лісів у Бучацькій, Золотопотіцькій, Заліщицькій, Товстенській і Мельнице-Подільській територіальних громадах. Значні площі природоохоронних лісів у цих громадах пояснюються тим, що в межах їх територій функціонують великі заповідні об'єкти

національного значення – природний заповідник «Медобори» (Гусятинська, Гримайлівська громади); НПП «Дністровський каньйон» (Борщівська, Буцацька, Золотопотіцька, Заліщицька, Товстенська і Мельнице-Подільська громади); «Яблунівський» ботанічний заказник (Копичинецька ТГ).

Експлуатаційних лісів найбільше у Борщівській (4183 га), Чортківській (2980 га), Заліщицькій (2804 га), Товстенській (2360 га), Білобожницькій (2103 га) і Скала-Подільській (2000 га) територіальних громадах. У Буцацькій, Трибухівській, Хоростківській, Монастирській, Коропецькій, Золотопотіцькій, Гримайлівській і Васильковецькій територіальних громадах експлуатаційні запаси лісових ресурсів відсутні.

У Чортківському районі створено понад 814 га лісосмуг та 32 827 га інших захисних насаджень. Найбільші площі полезахисних смуг зосереджено у Гусятинській (292 га), Гримайлівській (158,5 га) і Копичинецькій (200 га) громадах. Водночас у таких громадах як Товстенська, Золотопотіцька, Заводська, Коропецька, Білобожницька, Колиндянська і Трибухівська – полезахисні смуги відсутні. Найбільш репрезентативним показником екологічного стану та використання лісосмуг є коефіцієнт полезахисної лісистості, який визначається як співвідношення площі полезахисних лісосмуг до площі ріллі [15]. За відповідно проведеними розрахунками встановлено, що показник полезахисної лісистості Чортківського району становить 0,264. Найвищим цей показник є у Копичинецькій (2,2) і Гусятинській (1,86) територіальних громадах (табл. 3).

Таблиця 3

Показники полезахисної лісистості територіальних громад Чортківського району

Адміністративна одиниця	Полезахисні лісосмуги, га	Площа орних земель (рілля), га	Коефіцієнт полезахисної лісистості
Буцацька	5,0	32770,2	0,015
Монастирська	1,0	20933,2	0,005
Борщівська	2,0	24467,2	0,008
Заліщицька	2,0	19935,4	0,010
Хоростківська	50,0	14413,0	0,347
Копичинецька	200,0	9076,0	2,2
Чортківська	1,0	7230,7	0,014
Товстенська	0,0	22424,5	0,0
Гримайлівська	158,5	21640,0	0,73
Гусятинська	292,0	15700,0	1,86
Мельнице-Подільська	1,0	15837,6	0,006
Скала-Подільська	38,0	11072,5	0,34
Золотопотіцька	2,0	7924,5	0,025
Заводська	0,0	5295,0	0,0
Коропецька	0,0	3761,6	0,0
Білобожницька	0,0	19700,0	0,0
Нагірянська	30,0	12810,5	0,23
Васильковецька	27,0	12540,8	0,21
Колиндянська	0,0	10673,0	0,0
Трибухівська	0,0	9130,0	0,0
Більче-Золотецька	3,0	6665,5	0,045
Іване-Пустенська	2,0	4766,8	0,042
Чортківський район	814,5	308768,0	0,264

Отже, загальна площа лісів Чортківського району становить 84,73 тис. га, з яких 80 тис. землі вкриті лісовою рослинністю, 6443 га – землі не вкриті лісовою рослинністю і 1526 га інших лісових земель. Загальна площа полезахисних смуг в районі становить 814,5 га, коефіцієнт полезахисної лісистості досліджуваної території складає 0,264. У Чортківському районі нараховується 2575 га чагарників. Близько 50% (39 950 га) лісів Чортківщини належать до I групи, ліси II групи займають 39 190 га. Для виробництва деревини у Чортківському районі є близько 23,5 тис. га лісів, природоохоронних лісів в районі – 36 677 га. Забезпеченість лісовими ресурсами у районі в середньому

складає 0,26 га/особу, найвищим цей показник є у Монастирській та Гримайлівській (0,63 га/особу) громадах.

Список використаних джерел:

1. Дейнека А.М. Лісове господарство: еколого-економічні засади розвитку: монографія. К.: Знання, 2009. 350 с.
2. Денисик Г., Канський В. Лісові антропогенні ландшафти Поділля: монографія. Вінниця: ПП «ГД «Едельвейс і К», 2011. 168 с.
3. Дребот О., Боцула О., Височанська М. Концептуальні підходи до збалансованого користування землями лісогосподарського призначення. *Агроекологія, радіологія, меліорація*. 2019. № 12. С. 66-72.
4. Кузик І. Сучасний стан і тенденції розвитку лісового господарства Тернопільської області. Громадська оцінка. *Вісник Тернопільського відділу УГТ*. №3. 2019. С. 51-55.
5. Лицур І.М. Лісоресурсний потенціал України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2005. №17.5. С. 173-174.
6. Марчук Р. Видовий склад і таксаційні характеристики лісів Чортківського району. Матеріали звітної наукової конференції викладачів, аспірантів, магістрантів, студентів кафедри геоecології та гідрології і НДЛ «Модельовання еколого-географічних систем». Тернопіль: ТНПУ, 2025. С. 58-62.
7. Новицька С., Янковська Л., Вітенко І. Природні рекреаційні ресурси Чортківського району Тернопільської області. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Географія*. 2021. №2 (51). С. 139-145.
8. Питуляк М.Р., Питуляк М.В. Особливості рекреаційного лісокористування в Тернопільській області. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Географія*. 2017. №2. С. 185-190.
9. Природні умови та ресурси Тернопільщини. За ред. М.Я. Сивого, Л.П. Царика. Тернопіль: ТзОВ: «Терно-граф», 2011. 512 с.
10. Природокористування: навчальний посібник. За ред. Л.П. Царика. Тернопіль: редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2015. 398 с.
11. Свинко Й.М. Нарис про природу Тернопільської області: геологічне минуле, сучасний стан. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. 192 с.
12. Тернопільщина: цілі і потенціал сталого природокористування. за ред. проф. Л.П. Царика. Тернопіль: СМП «Тайп», 2016. 498 с.
13. Царик Л.П. Еколого-географічний аналіз і оцінювання території: теорія та практика. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2006. 256 с.
14. Царик Л.П., Смеричинський Ю.В. Оцінка перспективи створення нових лісів у Тернопільській області. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія «Екологія»*. 2022. Вип. 27. С. 72-79.
15. Царик Л., Кузик І. Геоecологічні засади землекористування, емісії парникових газів та охорони природи (на матеріалах територіальних громад): Монографія. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2024. 238 с.

Summary:

Ihor KUZYK, Ihor CHEBOLDA. PROBLEMS OF SUSTAINABLE FOREST USE BY TERRITORIAL COMMUNITIES IN THE CHORTKIV DISTRICT OF THE TERNOPIIL REGION

The study found that the forest resources of the Chortkiv district are mainly represented by plantations of pine, common oak and hornbeam with high bonita classes and a fullness of 0,7-0,9. The district is dominated by forests of the first group (49%), forests of the second group occupy about 48% and shrubs – 3%. The largest forest areas are concentrated in the Monastiriska, Borshhivska, Buchacka, Grimajlivska and Zalishicka territorial communities. The forest availability rate of the district's population is 0,26 hectares/person.

Key words: forest resources, Chortkiv district, territorial communities.